Un text de Thomas Bernhard inaugura la temporada al Romea

Mestricidis relatius

NÚRIA SANTAMARIA

A finals de juliol el Romea va presentar la programació del nou curs, disfresssat de cocteleria.[1] La metàfora els escau, perquè a les envistes de la quarta temporada conduïda per Calixto Bieto i el seu equip, ja ha quedat clar que els productes que ens volen vendre no són ni per abstemis apocats, ni per buidaampolles de taverna, ni per tastadors aristocràtics. La cosa va de veres, tan de veres que el primer que ens posen sobre el taulell és un aiguardent sec, dels que cremen estómacs dispèptics, dels que estrenyen addiccions severes i provoquen caparres a/de consciència. El Romea ha començat amb un Thomas Bernhard.

Ni la tria, ni la concepció general de l'espectacle són en aparença una aposta de gran risc. Bernhard té el prestigi guanyat entre els freqüentadors d'un teatre que enllustra el xarol de certes elegàncies intel·lectualoides i entre els convençuts que de l'escena estant, s'han de dir coses que ens toquin de debò i no xerrotejar, i que hi ha formes de rebel·lió enllà de les pedres i els esgarips. La paradoxal convergència d'ambdues jeies (que no són pas excloents) en el cercle de seguidors de l'austríac és el que tal vegada el converteix en un licor idoni per al celler del carrer Hospital. D'altra banda, l'estricta vigilància de les formes que és norma de la casa, ha assegurat la jugada cedint la batuta de la direcció a Xavier Albertí, que el 1994 ja va demostrar amb el seu treball d'*A la meta* fins a quin punt té el metrònom sincronitzat amb la particular prosa de l'escriptor.[2]

Mestres Antics
de Thomas Bernhard

Del 9 al 28 de setembre de 2003
Producció
Teatre Romea

Adaptació i direcció
Xavier Albertí

Repartiment

Reger	Carles Canut
Irrsigler	Mingo Ràfols
Atzbacher	Boris Ruíz

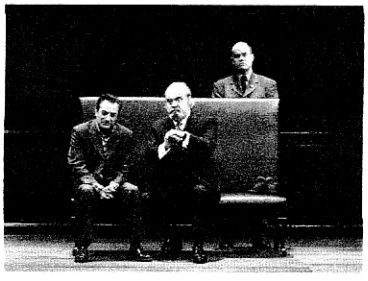

David Ruano

Sí, però(s)...

Vist des de fora, fa tot l'efecte que Albertí no deixa gaire marge a la rauxa improvisadora. El seus solen ser procediments analítics i hipercivilitzats, de vegades fins a l'afectació, per això està en condicions de servir un muntatge solvent en capsa de vellut i de governar amb autoritat uns actors de primer rengle. Els errors mecànics de la representació, algunes vacil·lacions en el recitat dels primers dies, i fins un qüestionable plantejament en l'esquemàtic abordatge interpretatiu d'un personatge com Irrsigler –tant imputable a l'actor com al director–, no devaluen, em sembla, l'essencial correcció de la posada en escena ni el plaer de presenciar una feina defensada amb diligència. Carles Canut té una traça excepcional a modular tons i expressions per donar consistència a la figura de Reger, l'acerb crític del *Times*, sense caure en la sortida fàcil de compondre un atrabiliari genial, i Boris Ruíz l'acomboia amb prou eficàcia en la lliscosa multiplicació de tasques que pertoquen a l'intermediari, l'oient, el discret consemblant del verbós perorador.

La nota discordant rau, des del meu punt de vista, en la forma com Mingo Ràfols ens presenta l'estult vigilant del museu. Es tracta d'una desavinença que no és pròpiament conceptual o estètica ja que la representació defuig el realisme elemental i es desplega des d'un altre registre que admet sense problemes la caricatura i l'estilització. El que tal vegada fa nosa és la rusticitat d'aquesta caricatura, la manca de subtilesa a l'hora d'ensenyar-nos l'absoluta manca d'esperit del talòs i

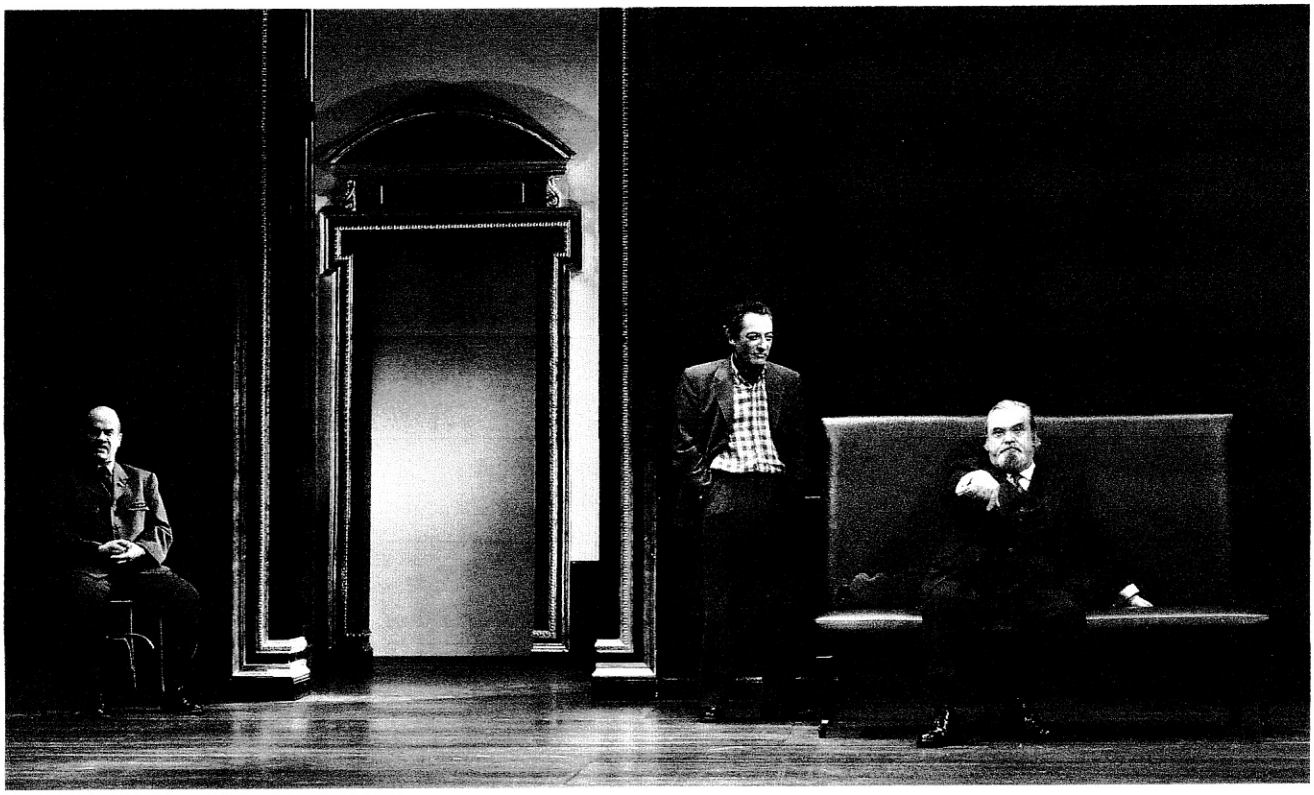

David Ruano

la poca-solta a l'hora d'estrafer les maneres de l'anglès. És clar que, ben mirat, aquest és potser l'únic punt en què Albertí ensenya l'orella i falca la sòbria exquisidesa de l'escenificació amb un pessic d'aquell humor que gasta de tant en tant, en la línia d'una exhausta postmodernitat que casa refinaments i vulgaritats.

La distingida mesura de l'espectacle es rebla amb el tènue subratllat dels figurins de Maria Arujo i amb un espai escènic, ideat per Joaquim Roy, que amb elements molt sumaris aconsegueix una sorprenent irisació de sentits: la severitat cerebral de les arestes, l'angulosa perspectiva insinuada a través de la porta, la pulcritud de línies, la solidesa de la breu gamma cromàtica que es gasta i la sorprenent nuesa d'un mur que es retalla i mostra els cables que sostenen el decorat es converteixen en eficaços diacrítics tant de la demolidora catilinària que etziba el personatge central com de les contradiccions que el solquen. El conjunt exsuda una bellesa quasi displicent, una calculada eficiència que té la virtut de deixar escoltar sense destorbs les agres disquisicions de Reger. L'espectacle es fa dir sí senyor, però aquesta aquiescència s'adreça a un resultat plausible, a una solució tèbiament honorable que no apaga el rau-rau de dubtes i pensades indòcils.

Butlles, subterfugis, interrogants

Les maregasses institucionals i comercials ens han tornat maliciosos, potser per això tempta buscar el cinquè peu al gat a l'hora de ponderar la representació d'aquest Bernhard, no com a peça aïllada, sinó com el dens aperitiu d'allò que el Romea es proposa d'oferir i com una manera d'intervenir en les opaques escaramusses que intenten dilucidar cap a on ha d'anar això del teatre en aquest país. Limitar-se a entomar la filípica de Bernhard com una colossal i difusa imprecació contra els valors europeus esdevé una obvietat, formulària, que ablaneix injustament la lletra de Bernhard i la sagacitat dels caps del Romea. Aquí el gat marca el terreny: aquest Bernhard és tota una pedagògica declaració de principis que retruny sobre les paraules que Bieito ha escrit per inaugurar la temporada i on ens aclareix que rere el disseny de la cartellera hi ha una «filosofia» que intenta «generar un centre de debat cultural, de transgressió, de provocació, de reflexió i d'entreteniment».[3] Sí, és clar, ja va per aquí: l'incendiari discurs bernhardià, la irreverent diatriba en contra dels mestres apòcrifs, servida amb la seda del muntatge

d'Albertí, proporciona el salconduit ideal, respectabilíssim, per esbudellar tota mena de mestres i aplanar el camí a tota mena d'entretingudes provocacions.

D'altra banda, els actuals directius del Romea no han pecat pas d'exclusivistes, fins ara, i han tendit a fer la seva sense atiar disputes bizantines. Aquest Bernhard no es pot entendre, doncs, com una reconvenció directa a l'agònica exhumació de patums nacionals que ocupa d'altres teatres; i això que pot considerar-se un mèrit, també pot tenir-se com una mancança, perquè la conjuntura és delicada i no aconsella esbravar la discussió, el "debat", en etèries qüestions generals que afecten a tothom sense comprometre ningú.

En un altre ordre de coses, la representació de *Mestres antics* obre interrogants que caminen en diverses direccions. Un dels més evidents reposa en els motius que han decidit la dramatització d'una novel·la, en lloc d'optar per alguna de les peces de teatre de l'autor no estrenades en català. El programa no ens ho explica, i tampoc –constato de passada– no indica qui ha estat el traductor de l'arrissat alemany bernhardià. Podem especular sobre la incidència de les circumstàncies exteriors: després de *La plaça dels herois* (2000) al TNC i de la marató de l'*Auslöschung/ Extinció* (2002) al Lliure, potser es feia difícil descavalcar dels escrits de la darrera etapa de l'escriptor sense encomanar-se l'escrúpol d'una certa pèrdua de tremp. Podem conjecturar sobre els gustos del director-adaptador, sobre una hipotètica frisança per abordar un projecte d'aquestes característiques, després d'empènyer la debutant Subirós a haver-se-les amb *El malaguanyat* el 1997,[4] o sobre l'eventual afany d'explorar una faceta més d'un autor revisitat. La qüestió no és del tot ociosa perquè en la inevitable pèrdua de llençols que comporta la bugada dramàtica s'escateixen o, com a mínim, es dedueixen caires ideològics i capacitats professionals.

Albertí s'ha inclinat a reforçar la figura de Reger, propiciant-ne d'una manera molt matisada la identificació amb Bernhard. En el discurs directe de Reger s'ha llimat un element, essencial en algunes de les obres de l'autor, que és la perspectiva interposada del testimoni, de la curiositat entomològica i irònica, d'Atzbacher en aquest cas, que és qui té la veu cantant durant tota la novel·la. L'eloqüència del personatge és substituïda a l'escenari pels somriures sorneguers, el moviment de celles o la desmenjada caiguda d'espatlla de Ruiz, però això mai no arriba a distanciar-nos de la compacta prèdica. Quant al contingut, la dramatúrgia d'Albertí s'ha concentrat en la brillant càrrega contra el fraudulent olimp cultural de la podrida Europa, en el dit que assenyala la nuesa dels emperadors instituïts per la seva deslleialtat artística, per la seva mansuetud amb el poder, i per la flagrant toixesa general. Podem enyorar d'altres components de l'obra, així i tot s'ha d'admetre que el traspàs escènic no falsifica Bernhard. S'hi emmotlla amb submissa fidelitat i aquest és potser el mal que mata. Vull dir que, atès que es tracta d'una manipulació dramàtica que parteix d'un altre gènere, no és aquesta la manera menys bernhardiana d'entormar-la?

Segurament la pregunta no té resposta o no pot tenir una única resposta, però la seva formulació té certa solta, vist el material i tenint en compte el marc des d'on es divulga. Dels seixanta ençà, ens hem avesat a tota mena d'artístiques profanacions de les mòmies clàssiques que xoquen amb la tímida reverència amb què són tractats els nous mandarins literaris. Un treball com el *Niederungen*, que Ricard Gàzquez i Anabel Moreno pastaren sobre textos d'Herta Müller, constitueix una agradable excepció, enmig de segons quins encaterinaments coetanis, i ara no parlo d'Albertí. Bernhard, temperamental i rabiüt, va abominar les devocions sol·lícites, qualsevol indici de llagoteria, i tot flirteig amb l'autocomplaença. La invitació final de Reger per anar a veure *El càntir trencat* de Kleist és un entremaliat sarcasme erigit sobre les paradoxes d'un personatge que tampoc no cal venerar. En l'edició de les converses de l'escriptor amb Kurt Hofman, Bernhard explicava com, de petit, es divertia espantant la seva àvia amagat en una cambreta per a escombres. Irritar i desvetllar oposició li permetia recuperar part d'aquell endiastrat incentiu d'una infància sense innocències.[5] La roent literatura de Bernhard ens omple les butxaques de pedres per trencar els vidres de la mol·lície cultural, quin servei ens fem si el tanquem en l'escarransida escaparata dels nous mestres? ■

Núria Santamaria *és professora de la Universitat Autònoma de Barcelona*

■ NOTES

1. Vegeu-ne, si vaga, foto i ressenya: S. FONDEVILA, «El Romea se llenará de estrellas», *La Vanguardia*, 22-7-2003, p. 31.

2. Té molt d'interès repassar el pròleg que el director va escriure per a l'edició catalana de la funció: X. ALBERTÍ, «Pròleg» en T. BERNHARD, *A la meta* / trad. Eugeni Bou, Barcelona: Institut del Teatre, 1994 (Biblioteca Teatral, 87), p. 5-17.

3. C. BIEITO, «Benvinguts a la temporada 2003-04», *El Periódico del Romea–Suplement especial*, [s.d.], p. 3.

4. C. SUBIRÓS, «Absorción», *Culturas–La Vanguadia*, 66, 24-9-2003, p. 26

5. K. HOFMAN, *Conversaciones con Thomas Bernhard*/trad. Miguel Sáenz, Barcelona: Anagrama, 1991, p. 35-36.